

DELOVANJE SAMOUPRAVE LJUBLJANSKE IN MARIBORSKE OBLASTI, EDINI USPEH AVTONOMISTIČNIH PRIZADEVANJ PO VIDOVDANSKI USTAVI

- obdobje okreplejnih spopadov med unitarno centralističnimi in nacionalnofederalističnimi političnimi dejavniki v pogojih parlamentarizma, omejenega s posegi kralja
- višek 06.01.1929 z ukinitvijo ustave in razglasitvijo kraljeve diktature
- sprva slabi uspehi federalistov, prvi rezultat volitve 1927: začetek delovanja omejenih samouprav v administrativno-upravnih enotah oblasteh

Začetek bojov avtonomističnih stran proti Vidovdanski ustavi

- YU ustava določi osrednje organe oblasti: monarh, Narodna skupščina (parlament) in Ministerski svet (vlada) in ukine deželne avtonomne oblasti
- z uvedbo novih upravnih enot ukine tudi zgodovinske enote in uveljavlja centralizem preko velikih županov
- glede uprave in samouprav v oblasteh, okrajih/srezih, občinah vsebuje temeljna določila, podrobnosti prepusti izvedbeni zakonodaji (bo sprejeta)
- US se prelevi v NS - v njem nezadovoljstvo
- 04.1922 sprejet zakon o občini upravi ter o oblastni in sreski samoupravi
- preprečeno sprejetje zakona o razdelitvi države - vlada samovoljno državo razdeli na 33 oblasti!
- velike župane imenuje kralj po predlogu vlade, izvajajo naloge državne uprave, so predstavniki vlade do oblastnih samouprav, odgovorni notranjemu ministru in resornim ministrom
- za zadeve pokrajinsko-oblastnega značaja določena oblastna, sreska in občinska samouprava z izvoljenimi telesi: skupščine, izvršni organi pa odbori - naloge: reševati gospodarske, gradbene, prometne, zdravstvene, socialne, kulturnoprosvetne zadeve, uprava deželne imovine, predlogi k zakonom o pokrajinski problematiki
- izvršilne uredbe k zakonom NS Bg., nadzor velikih županov, potrjevanje proračuna od ministrstva za finance in državna kontrola nad gospodarjenjem - omejevanje financ!
- zavleček delovanja velikih županov od 1922 na leto 1924

Okrepitev avtonomističnega gibanja ter razdelitev Slovenije na Ljubljansko in Mariborsko oblast

- del Demokratske stranke pokaže razumevanje za nekatere zahteve avtonomistov - kralj izrabi ustavna polnomočja in razpusti NS Bg. ter razpiše nove volitve - Pasiću omogočeno, da sestavi vlado iz Narodne radikalne stranke
- vendar se avtonomistično krilo ob volitvah marca 1923 okrepi in zahteva revizijo VU
- SLS zahteva široko zakonodajno in izvršilno avtonomijo združene SLO (politično, gospodarsko, kulturno, socialno področje) - utemeljuje s pravico do samoodločbe
- Slovenska republikanska stranka (SRS) zahteva samoodločbo v federativni obliki (nezadovoljneži iz SKS!)
- 2/2 1922 v SLO KPJ podpirajo federalizem kot obliko rešitve narodnega ?
- volitve 1923: absolutna zmaga SLS, poraz MLADINOV JDS (samoodločbe konec s KrSHS)
- okrepitev opozicijskih strank: SLS, Hrvaška republikanska kmečka stranka (HRKS), Jugoslovanska muslimanska organizacija (JMO) - boj za revizijo ustave
- opozicijske stranke niso dosledne, pripravljene popuščati za ugodnosti in strankarske koristi - uspešno izrablja NRS, glavna centralna stranka
- CV izvede delitev države na 33 oblasti, ki nimajo upravne tradicije - neuspešne, SLO razdeljena zaradi 1.060.000 prebivalstva na LJ in MB oblas
- LJ oblast obsega: večina Kranjske + Brežice, Sevnica, Laško, Jezersko, Kastav (CRO)
- MB oblast obsega: večino Štajerske, Prekmurje, koroško-prevaljski okraj, Međimurje (CRO)

- upravna razdelitev onemogoča obstoj Slovenije kot posebne enote in ne more opravljati vloge matice za 1/3 Slovencev v zamejstvu (zaradi te funkcije nedeljivost SLO zagovarja del liberalne politike + NSS)
- 12.1923 je vlada ukinila Pokrajinsko upravo za SLO:
 - ustanovljena po ukinitvi DŽV s funkcijo prenosa zadev na centralna ministrstva in velika županstva
 - nadzor notranjega ministra kot organ resornih ministrstev
 - odpravila je vse urade za avtonomne zadeve, uvedla enotirni sistem birokratske uprave
- začetek leta 1924 začetek delovanja LJ in MB velikega županstva (v Lj tradicija - hitro, MB - zelo počasi), saj so MLADINI SDS zavirali uvedbo skromne samouprave
- volitve v narodno skupščino 1925: absolutna zmaga SLS
- nova pri federalističnem bloku Slovenska republikanska stranka delavcev in kmetov (SRSDK), Albin Prepeluh, dr. Dragotin Lončar, leto kasneje združitev s SKS v Slovensko kmetijsko stranko (SKoS) - še naprej federalizem
- iz unitaristične SSJ za SLO izstopi manjša skupina in pod starim imenom JSDS se izreče za federalizem
- širitev federalističnega bloka, le SLS pomeni realno silo v bojih (organizacije + poslanski klub)
- sodelovanje z drugimi: Hrvaška kmečka stranka - najmočnejša, a z vstopom v vlado razbije opozicijo
- jeseni 1926 vlada le razpiše ustavno določene volitve v samoupravne oblastne skupščine

Začetek delovanja oblastnih skupščin v Ljubljani in Mariboru leta 1927

- opozicija si želi pridobiti večinski položaj v oblastnih skupščinah
- organi za notranje zadeve ovirajo predvolilno aktivnost Hrvaški kmečki stranki - izstop iz vlade
- SLS pogoj za vstop v vlado utemeljuje s koristnostjo samouprave, ki so jo centralisti dosedaj zavirali - pripravljenost na popuščanje
- Korošec: odločiti o gospodarskih, kulturnoprosvetnih, zdravstvenih in socialnih zadevah in z samoupravo ne rušiti države, temveč ohraniti slovensko individualnost
- volitve 1927: SLS zahteva zakonodajno avtonomijo združene Slovenije - doseže absolutno večino v obeh skupščinah (od 116 dobi 82 poslancev) - okrepitev za pogajanja vstopa v vlado, kjer zahteva čimvečjo pristojnost oblastne samouprave (brez revizije ustave) ter prevlado v SLO
- kratkoročni cilj: razširitev in utrditev oblastne samouprave - izhodišče dočgoročnega programe prave zakonodajne avtonomije YU SLO (doma povdarek, BG kompromisi)
- uveljavitev delovanja samouprave prinese napredek pri ekonomskosocialnih in kulturnoprosvetnih zadevah, saj sta velika župana tudi iz vrst SLS - pomen kratkoročno, dolgoročno škodi sodelovanje v vladi = odpor v stranki (krščanski socialisti) in - vloga v avtonomističnem gibanju
- prvo zasedanje 23.03.1927, izvolitev predsedstev in oblastnih odborov (izvršilna oblast) - vsi SLS, opozicija zahteva proporcionalne volitve
- v LJ izvoljen: dr. Marko Natlačen, v MB: dr. Josip Leskovar
- v delovanju skušajo posnemati NS, le da so omejene možnosti in prepoved poseganja v politično problematiko (!)
- naloge:
 - * prevzem nalog od resornih ministrstev in velikih županstev (po zakonu)
 - * izročitev deželnega premoženja v njune roke
 - * pridobiti pooblastilo NS, da po potrebi spreminjata bivšo deželno zakonodajo
 - * naloge opravljati skupaj - premostiti obstoječo delitev SLO
- finančni zakon 03.1927 - uveljavi gornje zahteve in da ustavne temelje delovanja samouprav
- kljub naporom prevzemanje poteka počasi do začetka leta 1928: največ problemov dobiti iz centralnega proračuna finančna sredstva za izvajanje samouprave - skromno vračanje pobranih

davkov v SLO, dolžništvo države za cestno omrežje, zdravstveno službo (zadolževanje!), zato se samoupravi kreditirata

- novembra 1927 vlada podrobno določi vse zadeve in ustanove, ki jih iz resorjev ministev prenesejo na samouprave (zdravje, zgradbe, trgovina, industrija, sociala, poljedelstvo) in določila višino financ iz državnega proračuna = LJ in MB dobita največ od vseh, edini sta dobili pravico spreminjanja deželne zakonodaje (avstrijsko obdobje, odredbe NV in DŽV za SLO)
- zasluge ima SLS, a kljub vladnem položaju, ne dobi niti 1/3 določenega denarja = nove obdavčitve, Slovenci plačujejo 2x višje davke kot v Srbiji in ČG
- hkrati finančni minister mora potrditi proračun (zmanjševanje samouprave)!!
- prvo leto skromno poslovanje, razmah leta 1928

Pomembni dosežki delovanja oblastnih samouprav na Slovenskem

- spomladi 1927 okrepitev samouprav s prevzemom deželne imovine Kranjske (Deželni dvorec, Narodni muzej, Kranjske deželne elektrarne, posestva, socialne, zdravstvene ustanove) oz. Štajrske (zdravilišče Rogaška Slatina, Dobrna)
- sredina 1927 odbora nadzor nad občinami, jeseni upravljanje javnih bolnišnic, pravica urejanja okrožne zdravstvene službe (edini!) = denarne dotacije, izboljšanje položaja, strokovno osebje, nova oprema
- v proračunu sledijo javna dela: gradnje cestnega omrežja, adaptacije javnih zgrad, hidrotehnična dela, nato gospodarske panoge: modernizacija kmetijstva, razvoj kmetijskega, obrtnega, trgovskega šolstva (gradnje, adaptacije šol), nekaj sredstev tudi socialnim ustanovam in stanovanjski gradnji
- ustanovitev izseljeniških uradov za problematiko izseljencev, dotacije kulturnim ustanovam in društvom
- seje odborov tedensko, urejanje perečih zadev, največ pobud od poslancev oblastnih skupščin - opozicija se pritožuje o pristranskem razdeljevanju sredstev (strankarski kriterij) = občasno spopadi med SLS in opozicijskimi strankami, a enotno proti centralizmu
- samoupravi ustanovita vsaka svoj denarni zavod. izgrajujeta samoupravne-avtonomne urade: krepitev s strokovni kadri = znova dvotirni upravni sistem (velika županstva in samoupravi)
- skupščini pravno urejata zadeve iz svoje pristojnosti - zakonodajno delovanje poenotiti za vso Slovenijo, zato izvolitev skupnega uredbodajnega odbora (člani 50:50) - preinitiev z diktaturo
- ukinitiev samoupravnih organov 06.01.1929
- nacionalna politična manifestacija 29.10.1928 ob obletnici Države SHS: slavnostna seja skupščine ljubljanske oblasti s celotnim oblastnim odborom MB:
 - slavnostni nagovor dr. Natlačen
 - manifestacija za Zedinjeno Slovenijo
 - poudarjeno uspešno delo samouprav
 - razglasitev 29.10. za narodni praznik
- ob diktaturi predsednika samouprav postaneta komisarja, podrejena velikim županom, naloga je urejanje samoupravnih zadev v skaldu s proračunom za leto 1929 (sprejet pred razpustom)
- dokončna ukinitiev uradov po uvedbi banovin - združitiev v Dravsko banovino (brez Bele Krajine)
- zaradi uspehov samouprav jih primerjajo z deželnimi zbori (kot nosilce avtonomije), velika župana tega časa pa z deželnimi vladami avstrijskega obdobja
- največ zaslug večinska stranka SLS, ki pa položaj izrablja za koristi stranke
- ohranjeno bogato arhivsko gradivo v ARS, hkrati obširno časopisje Slovenec, uradni lis Samouprava (1928-1929)
- primerjava z zapiski zagrebške oblasti...